

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.364

20 de febrer del 2018

SUMARI

- 1 Francesc de Borja Moll ▶ Pompeu Fabra, restaurador del català literari
- 2 Cercle Vallcorba ▶ Pompeu Fabra, una llengua per a una nació
- 3 Eugeni S. Reig ▶ El valencià de sempre: ensalada, entema
- 4 Jaume Medina ▶ Què en farem del català?
- 5 Albert Badosa Roldós ▶ Una llengua que pica
- 6 Rudolf Ortega ▶ Don Pelayo parlava asturià (o gairebé)
- 7 Xosé Antón Riaño ▶ “L’acceptació social de l’asturià és total; són les elits les que hi posen entrebancs”
- 8 Maria Rodríguez Mariné ▶ Set faltes que continuaran passant per alt
- 9 Teresa Tort ▶ Gambalatxo
- 10 Pau Vidal ▶ Humor del sentit

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

OFERTA DE SUBSCRIPCIÓ

Subscriviu-vos a [InfoMigjorn](#) ara i us regalem un exemplar del llibre *Un pam de llengua. Una tria d'articles d'InfoMigjorn*, amb una selecció del material publicat a InfoMigjorn, o bé *El borum i els gospins*, l'últim llibre d'Eugeni S. Reig.

L'abonament anual (persones físiques)* són 20 euros.

Empleneu aquesta butlleta i envieu-la per correu electrònic a infomigjorn@migjorn.cat o bé per correu postal a Xarxa de Mots, Travessera de Gràcia 238, baixos 1a, 08024 Barcelona.

Nom i cognoms:

Adreça electrònica:

D'on sou?

Opció A. Domiciliació bancària. IBAN (24 xifres):

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Opció B. Ingrés o transferència de 20 euros a un d'aquests dos comptes:

- CaixaBank ("la Caixa"): **ES31 2100 0807 7802 0113 0452**
- Banc de Sabadell-CAM: **ES67 0081 0077 8400 0145 6056**

En fer la transferència, indiqueu **el nom** complet i l'**e-mail** on voldreu rebre els butlletins.

Opció C. Pagament per PayPal o bé amb targeta de crèdit: visiteu la pàgina <http://www.migjorn.cat/okalta.html> i feu clic al botó "Subscriure-s'hi".

Per a qualsevol dubte o consulta, escriviu a infomigjorn@migjorn.cat

* Subscripcions institucionals: 50 euros, amb dret a rebre el butlletí en cinc adreces.

D'acord amb la legislació sobre protecció de dades, en subscriure-us incorporarem les vostres dades al nostre arxiu. Teniu dret a sol·licitar l'accés a les vostres dades, modificar-les o cancel·lar-les escrivint a infomigjorn@migjorn.cat.

1 Pompeu Fabra, restaurador del català literari

Francesc de Borja Moll

Publicat originàriament en el *Butlletí del Club Excursionista de Gràcia* (Barcelona), desembre de 1968; reproduït a *L'home per la paraula* (Palma: Moll, 1974). Ens sembla oportú de recuperar aquest article justament avui, 150è aniversari del naixement de Pompeu Fabra.

Després de tres segles de decadència, la nostra llengua es trobava, com a instrument literari, en un estat deplorable, quan la febre romàntica despertà els esperits en inquietuds de retorn a les glòries medievals. S'alçà una legió de poetes, es restauraren els Jocs Florals, començaren a sorgir dramaturgs, aparegueren periòdics en català, i tot plegat va constituir l'albada de la Renaixença que havia de salvar la nostra llengua del perill de mort en què es trobava.

Però aquells escriptors, mancats d'orientació lingüística, lluitaven amb dificultats enormes per a trobar les formes correctes d'expressió, i, obrant cadascú segons el propi criteri, sovint en pugna amb el dels altres, no arribaven a obtenir una fórmula plausible de llenguatge literari: els uns abusaven dels mots arcaics, que resultaven intel·ligibles per al públic; altres usaven sense mirament les formes més corruptes de la llengua viva, infestada de vulgaritat i de barbarisme; l'ortografia no estava reglamentada: una mateixa paraula s'escrivia de dues o tres maneres i a vegades de quatre maneres diferents; la conjugació dels verbs es complicava amb l'acceptació de variants degenerades; el lèxic estava farcit de castellanismes que anaven arraconant el vocabulari genuí, conservat a les regions més apartades però ignorat dels literats que habitaven els grans centres urbans.

Era urgent una organització que estructurés la llengua literària i la netegés d'impureses i de la caòtica confusió que imperava. Després de diverses temptatives infructuoses, es fundà la secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans amb l'encàrrec de fer el diccionari i la gramàtica. Dins el mateix Institut hi hagué grans discussions i dificultats per arribar a un acord, però a la fi, l'any 1913 es van promulgar les Normes Ortogràfiques, obra principalment de Pompeu Fabra, i més tard es publicaren la *Gramàtica* i el *Diccionari* del mateix autor, que, acceptats per quasi tothom, van consolidar l'estructuració de la llengua literària moderna.

Allò que els altres idiomes de cultura havien aconseguit a força d'anys, d'escriptors i de gramàtics, ací es va obtenir en una sola generació i per obra d'un sol home, gràcies a l'extensa i profunda preparació científica que s'havia procurat.

Vegem, ràpidament i en conjunt, els fonaments sobre els quals va bastir el seu edifici gramatical.

Les llengües literàries se solen formar pel predomini d'un dialecte. No cal, però, que aquest predomini sigui absolut ni anul·lador de les altres variants dialectals del mateix idioma: totes hi poden cooperar. Cada dialecte té les seves bones qualitats, que cal aprofitar per a enriquir la llengua general; i cada un té també els seus defectes, els excessos de diferenciació, que cal sacrificar davant les formes tradicionals que representen el punt de convergència de totes les varietats.

Posat en presència de les modalitats dialectals del català, Pompeu Fabra es va plantejar la qüestió de quin dialecte convenia prendre per base de la reglamentació gramatical. Era un problema difícil. Si es partia de principis classicistes i es volia entronitzar el dialecte que conservés més semblances amb el català clàssic dels grans segles medievals, calia donar la preferència a la modalitat mallorquina. El mallorquí, per la seva condició insular, havia mantingut una sèrie de fenòmens lingüístics, importats amb la repoblació catalana, però que havien desaparegut del català continental. Molt sovint, en sentir parlar vells pagesos mallorquins, les seves expressions ens recorden les formes de llenguatge de Ramon Llull o d'altres grans escriptors de l'edat mitjana. No exageraríem gaire si dèiem que els mallorquins del camp parlen en català de Bernat Metge o que Bernat Metge escrivia en mallorquí.

Ara bé: aquestes notes de classicisme del mallorquí, per als catalans i valencians resultaven arcaïsmes, coses caducades i abandonades; i els catalans i valencians eren i són el noranta per cent dels parlants de català; no era lògic ni just d'establir com a norma un estat de coses que només era viu en un deu per cent de la població. Calia enfocar la reglamentació lingüística en un altre sentit i donar la preferència a la modalitat o dialecte que tingués un vertader predomini cultural. Aquest dialecte era el català central, amb la capitalitat a Barcelona, que, per altra banda, era on se centralitzava l'activitat literària i editorial de quasi tot el país. Per la força interna de tal capitalitat, les formes de parlar pròpies de Barcelona tendeixen a propagar-se a les altres regions del Principat i a les Balears.

Era, doncs, natural que el català central o barceloní fos escollit com a dialecte més idoni per a servir de base a la llengua literària de tot el país, puix que reu-
nia tres característiques que ho justificaven: 1a, la seva gran extensió geogràfica i la superpoblació enfront de les altres regions; 2a, el fet de ser barcelonins o de radicar a Barcelona la majoria dels grans escriptors, els grans periòdics i les grans editorials en llengua catalana; 3a, la força expansiva del dialecte central, que s'anava propagant a les altres comarques.

Però entenguem-nos: el predomini del dialecte barceloní per a formar la llengua literària moderna no vol dir que aquesta llengua hagi de ser el pur i simple parlar de Barcelona: vol dir només un predomini parcial, fundat en les condicions geogràfiques, demogràfiques i culturals ja indicades. Però escriure el català literari no és igual que escriure en barceloní, i si Fabra hagués resumit la seva codificació de l'idioma amb la fórmula «Escriure en barceloní», hauria sofert el fracàs més rotund. El parlar de Barcelona està tan infestat de castellanismes i de vulgarismes com pugui estar-ho qualsevol altra ciutat, i la llengua literària ha de situar-se per damunt de tals corrupteles. No era possible, doncs, adoptar el dialecte de Barcelona sense fer-ne prèviament una depuració.

Fabra ha estat acusat reiteradament d'haver entronitzat el barceloní com a llengua literària. Aquesta acusació, feta en aquest to tan absolut, és desorbitada. Les famoses *Converses filològiques* de Fabra són plenes d'invectives i condemnes llançades contra les impureses dels parlants i escriptors barcelonins. Les Normes Ortogràfiques no es van formular en benefici del parlar de Barcelona, sinó amb un gran respecte per a les formes lingüístiques de les altres ciutats o regions.

Sense aquesta actitud respectuosa, les Normes no haurien patrocinat la distinció, en l'ortografia, de la A i la E àtones, ni la de la O i la U, ni la de la B i la V, puix que tals distincions no es fan en el parlar de Barcelona.

En l'aspecte del lèxic, observarem que el diccionari Fabra no conté únicament els mots usats a Barcelona i la seva comarca, sinó molts que són vius en altres regions i no usats a la capital. Quan el mot barceloní és un barbarisme, Fabra l'elimina sense contemplacions sempre que troba un sinònim legítim que pugui omplir el buit: no trobareu en el diccionari Fabra paraules com *alfombra*, *espuela*, *estribo*, *fetxa*, *rato*, *sombrero*, *vano*, que són usadíssimes en el llenguatge de la capital; hi trobareu els sinònims genuïns: *catifa*, *esperó*, *estrep*, *data*, *es-tona*, *capell* o *barret*, *ventall*, ben coneguts i usats en altres regions.

Fins i tot quan el barceloní té un mot legítim per a expressar un concepte determinat, si aquest concepte s'expressa en valencià o en lleidatà, mallorquí, etc., amb un altre mot també genuí, Fabra recull les dues paraules: *eixir*, al costat de *sortir*; *espill*, al costat de *mirall*; *estalzim*, al costat de *sutja*.

Això no vol dir que en el diccionari Fabra figurin *totes* les paraules genuïnes que s'usen en la llengua parlada de les comarques. Tinguem present que aqueix diccionari no és exhaustiu, sinó normatiu, i que té unes dimensions manuals, dins les quals no cabria tot el lèxic de la llengua viva; i tinguem present també que, quan va ser redactat el diccionari Fabra, no s'havia publicat encara

el *Diccionari Català-Valencià-Balear*, on es reuneixen els materials dialectològics de totes les contrades, molts d'ells no registrats en cap altra publicació. Els parlars locals presenten sovint paraules i formes extraordinàriament expressives i enriquidores de la llengua general, que, si no figuren en el diccionari normatiu, no és perquè Fabra les rebutgés, sinó perquè o no havien estat descobertes pels filòlegs, o el llibre no era prou extens per a incloure-les.

El primer objectiu del mestre Fabra en la labor de recobrament del lèxic, era l'eliminació de barbarismes: les paraules forasteres introduïdes innecessàriament en el nostre parlar, havien de ser arraconades, i en lloc d'elles s'havien de reincorporar a la circulació les paraules genuïnes que els barbarismes havien suplantat. Aquesta tasca de recobrament del tresor familiar de l'idioma no podia fer-se únicament amb els recursos del parlar de Barcelona, empobrit i degenerat, sinó amb el de tot el territori: en els racons més allunyats es conserven sovint els mots més autèntics i les formes de llenguatge més pures. D'aquests racons volia Fabra que sortís la renovació del vocabulari, i que, incorporant-se al llibre i al periòdic, aquells mots preciosos incrementessin i purifiquessin la llengua general.

L'edifici bastit per Pompeu Fabra té dos sòlids fonaments: primer, les formes no contaminades, conservades en les diverses comarques; segon, les formes que, desaparegudes del llenguatge casolà o col·loquial modern, es troben en els escrits dels segles d'or: d'aquell segle XIII mallorquí de Ramon Llull, d'aquell segle XIV català de Bernat Metge i Eiximenis, d'aquell segle XV valencià d'Ausiàs March i de *Tirant lo Blanc*.

Els escriptors antics oferien una notable concordança i unificació de formes que la llengua parlada ha anat perdent en les diverses regions. No sols s'ha empobrit l'idioma per la invasió de castellanismes, sinó que ha sofert una degeneració de certes paraules que no són barbarismes, sinó elements patrimonials que s'han deformat i han pres formes divergents. La llengua literària admet sinònims, o sigui, dues o més paraules que expressen un mateix concepte, com *espill* i *mirall*, *gos* i *ca*; admet també dues formes d'una mateixa paraula quan són fruit de l'evolució normal de l'idioma en dues regions prou extenses: per exemple, *homes* i *hòmens*. El que la llengua literària no pot admetre són les formes múltiples d'un mateix mot, produïdes en petites comarques per degeneració d'una forma que és tradicional i prestigiada des de segles per la llengua escrita. El mot que a Barcelona es pronuncia *aiga*, a València es diu *àuia*, a Castelló *àiua*, a Mallorca *aigo*; està bé que cadascú el pronuncii a la manera pròpia de la seva regió, però en el moment d'usar el mot literàriament no tenim

altre remei que adoptar la forma clàssica i normal: *aigua*, de la qual aquelles altres formes no són més que variants degenerades.

Un altre exemple: les formes del pronom personal plural de primera persona presenten, en el nostre territori lingüístic, una multiplicat extraordinària de variants: *nosaltres*, *nosaltros*, *nosatres*, *nosatros*, *mosatros*, *moatros*, *naltres*, *naltros*, *noltros*, *nantres*, *nantros*, *natres*, *natros*, etc., etc. Tot això és un material preciós per al dialectòleg i té la gràcia de les coses folklòriques; però, posats en el cas d'haver d'escriure literàriament o periodísticament, per a un públic que no sigui estrictament local o comarcal, no podem fer altra cosa que escollir, de totes aquelles variants, la més antiga i més completa, la que usaven els clàssics i que és la mare de totes: *nosaltres*.

Podem resumir els criteris de Pompeu Fabra sobre la restauració de la nostra llengua escrita, en aquests quatre punts:

1r. Predomini d'un dialecte —el català central—, del qual s'accepten els elements que no són forasterismes ni deformacions.

2n. Substitució dels elements impurs del dialecte bàsic, per altres de millors, presos d'altres dialectes, com *capell* en lloc de *sombrero*, *ventall* en lloc de *vano*, etc.

3r. Concessió de ciutadania literària als elements d'altres dialectes encara que no siguin necessaris per a substituir elements impurs del dialecte bàsic. És el cas de *eixir*, *espill*, *estalzim*.

4t. Admissió discreta d'arcaïsmes, és a dir, d'elements antics que han desaparegut del llenguatge viu, quan representen un enriquiment o una purificació de la llengua en aquells punts en què el llenguatge viu actual ha perdut la solució adequada. Podem considerar que aquest és el cas del possessiu *llur*.

Són quatre normes d'actuació que es completen mútuament, però que en certs aspectes semblen oposades l'una amb l'altra, i per a compaginar-les calia un tacte exquisit i una forta preparació científica, que ningú no posseïa tan profundament com Pompeu Fabra en aquells anys heroics en què va realitzar la reforma ortogràfica i gramatical. Altres erudits benemèrits, com Marian Aguiló, havien iniciat l'empresa aportant materials d'estudi i resolent algun problema isolat. Es tractava, però, d'una obra de conjunt: de construir tot un edifici; i Pompeu Fabra fou l'arquitecte genial que no es limità a col·locar algunes pedres, sinó que alçà parets i columnes, lligà bé els arcs i les voltes i cobrí tota l'estructura, la qual, per això, ha resultat sòlida i duradora.

2 Pompeu Fabra, una llengua per a una nació

Davantall del [Cercle Vallcorba](#), gener 2018

<https://sites.google.com/site/cerclevallcorba/davantals/pompeu-fabra-una-llengua-per-a-una-nacio>

El 20 de febrer propinent s'escaurà el cent cinquantè aniversari del naixement de Pompeu Fabra. Amb aquest motiu, l'any 2018 que encetem ha estat declarat Any Fabra. El Cercle Vallcorba es proposa de fer-hi tantes aportacions com pugui i la primera és dedicar-hi aquest «Davantall» del mes de gener.

Pompeu Fabra i Poch va néixer a Gràcia el 20 de febrer de 1868. Gràcia, a un quilòmetre i mig encara no de Barcelona, era una vila preponderantment obrera i menestral. El pare era un menestral passamaner barceloní sempre embrancat en les bregues del republicanisme federal, que era com es declaraven els sobiranistes catalans de l'època. La mare era una selvatana crescuda a Barcelona. Casats el 1847, s'estableixen al carrer d'Escudellers, on viuran fins que el 1854 passen a residir a la vila de Gràcia. Pel setembre del mateix any que els naixia el darrer dels fills, Pompeu, triomfa la gran revolució democràtica coneguda com la Gloriosa i el pare esdevé alcalde de la vila.

Fabra, doncs rebé del pare, per qui sempre manifestà reverència, l'exemple d'un lliurament a Cataunya tot reivindicant-ne la llibertat política i el progrés social. De la mare, en rebé sobretot la transmissió d'una llengua, la de Caldes de Malavella, ben sencera i ferma, tot i que el barceloní popular no ho era gaire menys aleshores. A sis anys començà de sentir i aprendre el castellà postís que obligatòriament havien de fer servir i ensenyar les escoles. Cap a quinze anys “descobreix” l'absurditat d'emprar per a escriure una llengua altra que la parlada i es posa a estudiar gramàtica catalana. El pare l'encoratja en aquesta dèria i li regala els dos volums del diccionari de Labèrnia que ell posseïa.

Fabra també “descobreix” que les gramàtiques catalanes que hi havia eren fetes amb els motlles de la gramàtica castellana en què s'havien format els autors respectius; que, a més, intentaven codificar una llengua absurdament arcaïtzant, i que proposaven sistemes ortogràfics divergents. Decideix així de fer-se ell mateix una gramàtica des de la perspectiva catalana i a partir del català parlat de tothom; inventaria mots i maneres de construir i a disset anys sintetitzà aquests estudis en un tractat gramatical, el primer de què era objecte el català amb visió moderna, que L'Avenç li publicarà sis anys més tard, el 1891.

A partir d'aquesta autoiniciació a la llengua i a la consciència de la llengua, Fabra ja serà el Fabra que tothom coneix com el «seny ordenador de la llengua», guiat per sis grans conviccions. La primera, que la recuperació de la llengua és la base de la recuperació cultural i política de la nació; ell mateix feia sovint afirmacions com “m'era evident que si la llengua fallava, fallava tot”.

La segona, que la recuperació de la llengua implicava descastellanitzar-la tant com fos possible, com va proclamar lapidàriament en la primera de les *Converses filològiques*: “L’obra de redreçament del català literari és sobretot una obra de descastellanització.”

La tercera, que l’obra de descastellanització havia de prendre suport, en bona part, en la recuperació de solucions, lèxiques i sintàctiques, de la llengua antiga: “en la majoria de casos, és la llengua antiga que ens dóna el mot o el gir amb què cal reemplaçar el mot o el gir castellà”.

La quarta, que la base de partida del redreçament havia d’ésser la llengua parlada actual, les solucions genuïnes de la qual, especialment en els nivells fonètic i morfològic, unificades i regularitzades, havien de prevaler sobre les antigues i sobre les que calgués considerar com a dialectals. Segons Fabra, calia “recolzar el català literari sobre la llengua parlada, purificant-la, refinant-la, però evitant tots aquells retocs que la poguessin encarcerar”.

La cinquena, que l’enriquiment i la diversificació dels recursos de la llengua havien de venir de l’adopció de les solucions genuïnes dels diferents dialectes, sobretot en el lèxic i la fraseologia, difoses pels bons autors. Fabra deia, per exemple: “L’obra de redreçament impresa, si era difícil, no era irrealitzable, puix que la major part dels mots que podíem creure perduts es trobaven meravellosament conservats en els diferents parlars actuals.” Així, el recurs als dialectes i el recurs a la llengua antiga eren complementaris l’un de l’altre.

I la sisena, que l’actualització lèxica i semàntica necessària perquè la llengua pogués expressar els canvis científics i tècnics i en general culturals de cada moment havia de defugir el calc de la neologia castellana i havia de partir dels recursos propis i formar-se segons les regles de formació pròpies, i, quan calgués, adaptar-se a les solucions més generalitzades en les llengües de cultura de l’entorn geogràfic i civilitzatori del català.

La finalitat de l’aplicació persistent d’aquests criteris havia d’ésser, segons Fabra, “que Catalunya posseeixi una veritable llengua nacional, la llengua moderna que hauria sortit de la nostra gloriosa llengua medieval sense l’acció perturbadora de l’espanyol”. Ell hi va contribuir el primer i més que ningú, i és per això que Rovira i Virgili va poder afirmar: “Pompeu Fabra és, per a nosaltres catalans, molt més que un gramàtic. És un dels reconstructors de la nostra nació, és un dels restauradors de la nostra pàtria.”

Vegeu també, del mateix Cercle Vallcorba, les [Indicacions per a una revisió de la Gramàtica de la llengua catalana de l’Institut \(primera part\)](#)

3 El valencià de sempre: ensalada, entema

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 277, 278

ensalada

Nom que es dóna a Alcoi i altres poblacions del Migjorn valencià a diverses plantes del gènere *Lactuca*, especialment a la que pertany a l'espècie *Lactuca sativa*.

Anem al Mercat de Sant Roc i compraré un parell d'ensalades.

L'escriptor alcoià Jordi Valor i Serra usa el mot *ensalada* en l'accepció definida en la narració curta "Pasqua florida", a on, per a evitar possibles confusions, escriu *ensalada o lletuga*:

[...] no faltava un grapat de faves tendres i tres o quatre còps d'ensalada o lletuga, rentats per les fadrines amb l'aigua de l'aljub de l'ermità [...]

També Josep Mascarell i Gosp usa la paraula *ensalada* en la mateixa accepció en el seu llibre *Amics de muntanya*.

Podeu encara barrejar l'ensalada amb els ràvens, eminentment diürètics, i el pepinet o el cogombre; si us plau, fins la carlota, eixa espècie de luxe de la safanòria que algú assegura que fa la vista clara, mateix que la remolatxa.

En valencià també es diu: encisam, lletuga

La llengua estàndard sol emprar: enciam, encisam, lletuga

En castellà es diu: *lechuga*

entema

Actitud de repulsió d'una persona cap a una altra, normalment injustificada i irracional, que fa que es considere desfavorablement tot allò que fa o diu.

¿I tots els mestres et suspenen perquè et tenen entema? ¿No serà que eres un soca i un carabassa que no estudies gens?

En la rondalla "El rei Astoret", d'Enric Valor, llegim:

–Jeremies, cal veure ben de cara la gravetat de la situació. Tenim al davant els embolics i males arts d'una persona maligna, per bé que una mica atorollada, la bruixa Safranera, que té molt de poder i li deu haver pres entema al rei jove i consentit... Tanmateix, dormiu tranquils, que ben servits sereu.

En la rondalla “Abella”, d’Enric Valor, podem llegir:

Girgolaina i Murgulina bé que feien com que ho agraïen; però dins els seus cors dessucats i aspres allò no aconseguia més que acréixer la seua animositat, la seua enveja i la seua entema per Abella.

En la rondalla “Don Joan de la Panarra”, d’Enric Valor, trobem:

Mentrestant, a la cort de Peroliant, els cortesans i el rei mateix murmura-ven i xafardejaven en contra del de la Panarra, perquè tots li tenien ente-ma per diferents motius, però sobretot per la seua arrogància i bafaneria.

En valencià també es diu: animadversió, mania, quimera, ràbia, tírria

La llengua estàndard sol emprar: animadversió, esquírria, malvolença, quimera

En castellà es diu: *animadversión, fila, hinchia, inquina, manía, ojeriza, rabia, tirria*

4 Què en farem del català?

Jaume Medina

Núvol, 20/01/2018

<https://www.nuvol.com/opinio/que-en-farem-del-catala/>

Passada l’etapa de govern dels polítics oportunistes de l’estil de Josep Tarradellas (que, retornat de l’exili, no s’atrevia a adreçar-se als catalans amb cap altra denominació que la de “ciutadans de Catalunya”) i dels líders carismàtics a la manera de Jordi Pujol (que donava el títol de “catalans” a tots aquells que viuen i treballaven –i, sobretot, que votaven!– a Catalunya, independentment de la llengua que parlessin), sembla arribat el moment de poder reflexionar amb serenitat sobre el present candent i l’incert futur de la llengua catalana. I és que la qüestió de la identitat té la seva importància, baldament de vegades els polítics i fins algunes entitats sobiranistes arribin a fer dubtar els habitants del nostre país sobre la solidesa de llur identitat lingüística. Tanmateix, si parlar de la catalanitat no era tema tabú quan es donava indiscriminadament el nom de catalans a tots els residents en el nostre territori, menys ho ha d’ésser ara, quan la llengua –una de les més ben estudiades del món– mostra símptomes clars de fatiga i de descomposició.

No cal recórrer a les estadístiques per a tenir coneixement que la bigarrada societat catalana està formada en l’actualitat pels pocs catalans de sempre (fills

de les famílies tradicionalment monolingües, amb una llengua contaminada, però encara plena del vigor de la identitat i de la rica diversitat), pels híbrids catalanocastellans i viceversa (amb una part de la família castellana i una altra de catalana, amb predomini lingüístic variable d'una part o de l'altra, segons el lloc d'arrelament o la força de la part no catalana), els hispans provinents de diversos llocs de la península ibèrica o dels continents africà i americà (amb un parlar castellà en tota la seva múltiple pluralitat i amb tota mena d'accents) i tots els altres forasters en general (d'origen europeu o asiàtic, amb centenars de llengües exòtiques, però que generalment "se adaptan a lo nuestro", integrant-se en la llengua castellana –també oficial a casa nostra–, imposada, com se sap, per la força de les armes d'una dictadura ignominiosa, que va perseguir de manera implacable la llengua catalana durant quaranta llargs anys). No cal ser gaire perspicaç per a fer-ne la constatació diàriament en la via pública o en els diversos llocs de treball.

Ben variable és també la consciència que els individus tenen de la seva pròpia identitat. Hi ha molts catalans dels de sempre a qui resulta del tot indiferent la llengua en què parlen: acostumats a rebre garrotades, insults o menyspreus, en cas de gosadia, els és igual parlar català que castellà i se sotmeten sense contemplacions ni incomoditats al codi del qui tenen al davant (i, fins i tot, si sospiten que és foraster, se li adrecen de bon grat en castellà encara que comprengui i usi la nostra llengua nacional: per això són tants els estrangers que es revolten –i amb raó– contra els catalans inconscients o desistits). Hi ha molts castellans que resideixen a Catalunya com si no s'haguessin vist mai forçats a marxar de la seva terra i hi mantenen sense reserves la llengua d'origen, talment fos la pròpia del país d'acollida. N'hi ha que militen encara en el bàndol dels vencedors i s'entesten a fer creure als hereus d'una tradició mil·lenària que no saben on viuen. N'hi ha d'altres que, moltes vegades, tot i no tenir les motivacions necessàries, lloablement fan esforços per a conèixer i usar la llengua del lloc on es troben.

N'hi ha que són fills de parelles híbrides i han après a casa el català i el castellà. Molts d'aquests tenen com a modèlica la llengua castellana i és en ella que pensen. Això és: pensen en castellà i parlen –quan s'escau–, sense problemes, en català; al cap i a la fi, és el mitjà d'expressió d'un dels seus pares. Però quan parlen en català ho fan sense abandonar el castellà. Amb una fonètica molt aproximada a la del català oriental –però molt sovint sense vocals neutres–, tenen tanmateix unes estructures mentals completament castellanques (en les quals els pronoms febles resulten més que superflus). Per això donen el nom d'ossos als *pinyols* de les fruites i el de *dents* als *grans* d'all, de *fer l'arbre-*

forc, en diuen *fer el pi*, i, de *quedar a deure*, en diuen *deixar a deure* amb tota naturalitat. I no hi ha ningú capaç de fer-los entendre que el català no és una traducció del castellà –i molt menys, un calc esmanyocat. Aquests són amb tota probabilitat els que més col·laboren –inconscientment i involuntària, i tant!– a desnaturalitzar el català. D'ells en bona part es nodreixen els mitjans de comunicació de la capital, per tal com la majoria són nascuts a Barcelona o a la seva conurbació.

Hi ha, en fi, el col·lectiu dels conscients. Però aquests són pocs (i poc tinguts en compte: al capdavant, als polítics només els preocupen el nombre de vots i la dinàmica de les majories i les minories). D'origen generalment monolingüe, molts han estudiat filologia –per l'amor que tenen a la seva llengua– i treballen per a expandir-la i sofreixen de veure'n l'esllanguiment. Ells són els qui porten a coll la responsabilitat del manteniment d'una tradició secular i empenyen muntanya amunt, novells sísifs amb esperit solidari, el penyal de la dignitat i de la recuperació, tot esperant –vana il·lusió!– poder veure realitzat un dia el seu anhel de viure en la plenitud de la normalitat. A aquests, els appena comprovar que la simbiosi entre el català i el castellà es fa contínuament i incessant a favor de la llengua nouvinguda i els sap greu de constatar que els mitjans de comunicació no siguin prou eficaços per a reconduir la situació. Els costa d'entendre que els qui haurien de vetllar pel manteniment de la diferència, això és, de la pròpia personalitat, facin tots els possibles per a acomodar la normativa lingüística a la llengua suplantadora i a suprimir-ne les distàncies.

El futur del català depèn dels parlants. Per això són ells els que han de merèixer una atenció especial per part dels qui menen els seus destins. ¿Què s'ha de fer per a revertir la situació fins que tots els catalans pensin en la seva pròpia llengua? ¿Com ho farem perquè en determinats ambients de Barcelona tornin a ser normals les consonants característiques, les vocals neutres, els pronoms febles i la sintaxi i el lèxic tradicionals? ¿Què en farem, del català?

5 Una llengua que pica

Albert Badosa Roldós. Grup de Lingüistes per la Diversitat

Núvol, 30/01/2018

<https://www.nuvol.com/opinio/una-llengua-que-pica/>

Primer moviment: situació del català

Tot d'entrada, Jaume Medina presenta la situació del català com un “present candent i un futur incert”, tot fent valer la seva importància reclamant-lo com “una de les llengües més estudiades del món” i tot advertint dels seus “síntomes clars de fatiga i descomposició”. Dels tres punts, només puc mostrar el meu acord amb l'últim; sí, hem de tenir clar que el català, en terminologia lingüística, és una llengua amenaçada des del moment en què tots els que el parlem som bilingües en una llengua dominant. El bilingüisme és el primer pas, l'imprescindible, perquè el que s'anomena “procés de substitució lingüística” comenci, i com podem observar, en algunes parts del domini lingüístic ja està en fases avançades. Al llarg de la simfonia intentaré fer veure que el futur de la nostra llengua no és tan incert, i que el català no és un cas massa especial, sinó que segueix patrons ben descrits en la lingüística.

Segon moviment: de peus a la galleda

Molta gent recordarà el [Manifest Koiné](#) i el rebombori que va causar la descripció històrica de la situació del català. En qualsevol cas i deixant de banda la polèmica, tothom convindrà que no va ajudar gens a la millora de la situació de la llengua, i en concret a les ideologies lingüístiques. Doncs bé, la descripció de la composició social i lingüística del Principat que fa Medina tampoc no hi ajuda gaire. Parlar de “catalans de sempre” o fer servir conceptes com “parelles híbrides” evoquen conceptes com “eticisme”, “essencialisme” o la famosa “fractura social”. Aquesta és una fase que ja hauríem de tenir superada, i la inclusió, si és que no ho és ja, hauria de ser un tret distintiu de la catalanitat contemporània i del *català, llengua d'acollida*.

Si bé considero que aquest malaurat anàlisi de Medina desautoritza el seu article i és del tot sobrer, a banda d'essencialista, hi ha una observació que sí que considero encertada. El fet que la relació entre català i identitat s'està esquerdant és del tot cert, i especialment entre els joves, però a diferència de Medina, en lloc de veure-ho com una amenaça ho podem veure com una oportunitat.

Kathryn Woolard és una antropòloga que ha estudiat durant tres dècades les ideologies lingüístiques del català. L'autora descriu el català –i les llengües subordinades– com a *autèntiques*, i el castellà –i les llengües dominants– com a *anònimes*. A grans trets, les primeres estan marcades, lligades a la identitat, al folklore, i arrosseguen una càrrega simbòlica, mentre que les segones són les no marcades, llengües *de facto* que no duen cap càrrega. Aquest fenomen, doncs, és una oportunitat per al català de deixar de ser autèntic i passar a ser anònim, és a dir, la llengua *de facto* de la futura societat catalana, la llengua d'integració i de la vida pública que no necessiti anar acompanyada de cap senyera. De moment, però, aquesta condició l'ostenta el castellà i tenim molt de camí per córrer.

[Llegiu al Núvol la continuació d'aquest article](#)

6 Don Pelayo parlava asturià (o gairebé)

Rudolf Ortega @Rudolf_Ortega

El País, 17/01/2018

https://cat.elpais.com/cat/2018/01/17/cultura/1516206084_264538.html

Només falta un bol gegant de crispetes per gaudir del debat que, en l'ordre filològic i polític, s'està muntant al voltant del reconeixement de la cooficialitat de l'asturià a Astúries, vella reivindicació de l'esquerra d'aquelles contrades i anatemata per a la dreta blava i la taronja, que veuen en les demandes del que anomenen bable (designació despectiva, és clar) una nova amenaça de sepa-

ratisme (inspirada en el separatisme català, és clar) i un nou argument per cimentar la unitat d'Espanya, “mejor unidos” i tot això. Si tenim present que el tòpic més caspós de l'origen d'Espanya és allò que Astúries és Espanya i la resta és “tierra de conquista”, que es plantegi obertament la cooficialitat de l'asturià vaticina més d'un curtcircuit neuronal.

No cal dir que el més possible és que el mític Don Pelayo, si fem cas de les tesis més esteses sobre el seu origen —que el consideren pròpiament astur i no pas un refugiat procedent del sud fugint de la invasió àrab—, parlés com a llengua materna alguna cosa derivada del llatí que amb el temps, a la vegada, derivaria en l'asturià actual. De fet, no podria ser d'altra manera, al segle VIII el coneixement d'idiomes no era una pràctica estesa i cadascú parlava el que parlava. ¿Amb quines paraules es deuria dirigir a aquella colla de bàrbars que pretenien engegar la reconquesta amb quatre garrots i molta testosterona? ¿Podia tenir alguna mena de coneixement del dialecte del llatí que per aquells temps també feien anar a les valls càntabres veïnes? Probablement no, si el llatí peninsular es fragmenta a l'alta edat mitjana és precisament per la falta de comunicació entre territoris arran de la invasió àrab, cosa que llega, d'esquerra a dreta mirant el mapa, cinc llengües romàniques conegudes: gallec, asturià, castellà, aragonès i català.

A partir d'aquest moment fundacional, la història lingüística peninsular és relativament simple: dues llengües, el gallec i el català, s'expandeixen de nord a sud per mitjà de reconquesta i repoblació, mentre que una altra llengua, el castellà, ho fa en forma de falca i fins al segle XV minoritza les dues llengües romàniques veïnes, l'aragonès i el mateix asturià, condemnades a dominis lingüístics esquifits. A partir del segle XVI, amb el pes de l'Estat a favor, la penetració del castellà serà ja indeturable a la resta de territori espanyol, en un procés lent que tindrà en el segle XX el punt culminant de consagració de la *lengua común*. Serveixi aquesta síntesi urgent de lingüística romànica per desmentir que l'asturià sigui, despectivament, un dialecte que no serveix per a res.

Ara toca que l'Estat es torni a mirar al mirall de la seva identitat lingüística, davant la promesa inesperada que ha fet el nou líder dels socialistes asturians, el sanchista Adrián Barbón, de promoure la llengua pròpia del principat al rang de cooficial, en sintonia amb Podemos i en contra de part del seu propi partit, i com era de preveure, en contra també del PP i Ciudadanos, que ja clamen per la despesa descomunal que això suposarà i per les famílies i els companys de feina que estan a punt de veure trencada la seva convivència. Després de mil·lennis de civilització occidental, segueixen repetint els estereotips de la Torre

de Babel, quan l'Altíssim ens va condemnar al càstig més terrible, la diversitat lingüística, i vam deixar el coi de torre a mitges.

El debat obert promet funcionar com una reacció nuclear de conseqüències imprevisibles, d'aquelles en què una partícula surt projectada i col·lideix en una altra banda per generar una nova reacció. Després de la polèmica suscitada en la mateixa política asturiana, el primer que s'ha posat les mans al cap ha estat qui més hi té a perdre, el també socialista Javier Lambán, l'home que exhibia orgullós les obres de Sixena en el discurs de Cap d'Any i president d'Aragó, una comunitat que té, no una, sinó dues llengües en situació semblant, el raquí-tic aragonès i —oh, meravella!— el català. Interpel·lat per la situació, Lambán ja s'ha afanyat a deixar les coses clares: “*Descarto de plano, total y absolutamente, promover ningún tipo de cooficialidad lingüística en Aragón*”. Ja m'agradaria saber què en pensaria Don Pelayo.

Vegeu també altres articles de Rudolf Ortega en el mateix mitjà: [El Rubicó del catalanisme](#) (03/01/2018), [‘Mansplaining’ o fer l'escurçó](#) (06/12/2017), [Ciudadans ‘unchained’](#) (29/11/2017)

7 “L'acceptació social de l'asturià és total; són les elits les que hi posen entrebancs”

Xosé Antón Riaño entrevistat per Violeta Tena

El Temps, 29/01/2018

<https://www.eltamps.cat/article/3173/xose-anton-riano-lacceptacio-social-de-lasturia-es-total-son-les-elits-les-que-hi-posen-en>

Quines són les funcions de L'Academia de la Llingua Asturiana?

En primer lloc, s'ha de tenir en compte que la reivindicació a favor de l'asturià ve de llarg. Les més grans manifestacions registrades a Astúries han tingut a veure amb la llengua. Ja l'any 1980 l'òrgan preautonòmic va crear l'Academia de la Llingua Asturiana. Una de les funcions ha estat la normativització: hem redactat les normes ortogràfiques, la gramàtica normativa, el diccionari normatiu, etcètera. D'una altra banda, té la funció de tutelar els drets lingüístics dels asturians. Quan des de l'Acadèmia exercim la qüestió lingüística, no tenim cap tipus de problema. En canvi, quan exercim la funció tutelar, comencem a tenir problemes perquè exigim el que els successius governs d'Astúries no fan o fan insuficientment. No han projectat i dignificat la llengua com caldria.

Hi ha un element fonamental: la anormalitat que suposa que l'asturià no siga reconegut com a llengua cooficial.

A Astúries, en el terreny cultural i lingüístic, no s'està complint la Constitució, que diu en l'article 3.2 que la resta de llengües seran oficials en les respectives comunitats autònomes d'acord amb els estatuts. Això no s'està complint i és una anomalia democràtica.

En quina mesura la cooficialitat milloraria la situació de la llengua?

Si tinguérem una situació d'oficialitat, la llengua estaria molt més present en el sistema educatiu, en els mitjans, i hi hauria un suport a la producció i divulgació literària. Tenim una bona literatura però no suficientment promocionada. L'escolarització de l'asturià és molt precària i els drets dels ciutadans no es garanteixen. A hores d'ara molts municipis d'Astúries tracten d'aprovar ordenances de l'ús de l'asturià que són impugnades pel PP. En són absolutament bel·ligerants, la qual cosa és poc comprensible perquè els votants i els militants del Partit Popular no estan en aquestes coordenades. Creuen que trauran rendibilitat política, quan en realitat la cooficialitat de l'asturià té el suport de la immensa majoria de la població. L'acceptació social de l'asturià és total; són les elits les que hi posen entrebancs.

Creu que la qüestió catalana té alguna cosa a veure amb aquesta resposta tan bel·ligerant?

Crec que s'utilitza la situació de Catalunya, a Astúries, per generar reaccions emotives. Es pretén ajuntar llengua, nacionalisme i independència. Diuen que els qui defensem la llengua en realitat tenim un projecte secret secessionista. Això no té ni cap ni peus. Per a nosaltres, en canvi, la llengua és un element social i cultural de primer ordre que volem enfocar des d'una perspectiva inclusiva. Respectem molt les polítiques lingüístiques d'altres comunitats autònomes, però nosaltres tenim el nostre propi model.

El Govern asturià sempre ha disposat, amb diferents fórmules, d'un organisme de normalització i promoció de la llengua. Ha fet la feina que li corresponia?

No, no. En alguns casos el que feia el departament era una espècie de control i tutela perquè el procés no eixira d'uns límits o actuara contenint avanços socials. Alguns dels qui n'han estat al capdavant tenien bones intencions però sempre tenien per sobre algú que manava contenir qualsevol vel·leïtat.

Què li semblen els arguments econòmics que esgrimeix el PP per rebutjar la cooficialitat?

La cooficialitat és una inversió en la cultura d'Astúries que seria socialment molt rendible perquè és un element de vertebració, de dinamització social i desenvolupament.

lupament econòmic. Crearia llocs de feina i promouria empreses de l'àmbit editorial, discogràfic...

L'ensenyament és essencial. El Govern asturià acaba d'iniciar un projecte pilot per impartir algunes assignatures en asturià. Quines esperances hi tenen posades? És suficient?

És un projecte humil i ben intencionat per part de la direcció general. S'ha triat gent i professorat molt competent. Aquestes iniciatives demostren la viabilitat comunicativa de l'asturià i actuen com a elements argumentals molt potents.

Amb tot, caldria abans solucionar altres problemes més urgents: per exemple, el fet que la major part de centres públics i privats no impartisquen l'assignatura d'asturià o que en secundària i batxillerat siga una assignatura optativa que competeix amb el francès o teatre.

Una immersió parcial és un horitzó factible?

Sí, clar. Matèries com ciències socials, naturals o educació artística podrien impartir-se fàcilment en asturià. Al voltant del 40% de la població demanda ensenyament parcial en asturià.

Són conscients que les seues reivindicacions no són escoltades enllà d'Astúries?

A nivell espanyol només se sent parlar de les llengües oficials: gallec, basc, català i aranès. La llengua que no és oficial no té visibilitat en l'Estat. La nostra realitat és totalment desconeguda.

Isabel San Sebastián, a propòsit de la cooficialitat, ha dit en un article d'opinió que “es pretén crear un problema nacionalista on no n'hi ha”.

Ací es compleixen 1.300 anys del Regne dels Asturs, no dels Regne dels Hispans. En fi, això són figures d'un altre paner.

També hi ha qui diu que l'asturià no és una llengua.

Ací ningú no es qüestiona si és o no una llengua. Està jurídicament reconegut. En la Universitat d'Oviedo hi ha de fa anys estudis relacionats amb la filologia asturiana. La Unesco ens reconeix com una llengua en perill de desaparició. Totes les organitzacions relacionades amb la filologia hispànica contemplan l'existència de l'asturià. No s'ha de creure en el discurs madrilenyista que qüestiona la diversitat lingüística.

Vegeu també [L'asturianu' frega la cooficialitat](#), de Violeta Tena (*El Temps*, 29/01/2017)

8 Set faltes que continuaran passant per alt

Maria Rodríguez Mariné

Ara, 07/01/2018

https://www.ara.cat/opinio/article-maria-rodriquez-marine-7-gener-2018_0_1938406182.html

El 2018 es commemoren els 150 anys del naixement de Pompeu Fabra. Al llarg de l'any ja hi haurà qui s'encarregarà de glossar la seva magna obra i homenatjar-lo com cal. Des de la meva modesta posició d'esmenadora de planes, intento seguir un dels seus consells: "Trebal·leu, i trebal·leu cada dia, perquè el conreu d'una llengua no es pot abandonar mai". Per això, tinc clar que aquest any que acabem d'encetar hauré de continuar barallant-me, com a mínim, amb aquests set errors. Ja sigui perquè no són percebuts com a errors des de fa temps (¿des de la mateixa codificació de la llengua?) o perquè estem perdent la intuïció per detectar-los, tots set són dels que ens poden passar per alt fins i tot als correctors (també depèn de l'hora i la claredat mental, esclar).

1. Expressir-se el cervell. Segons els diccionaris, les taronges no s'exprimeixen sinó que s'espremen, però resulta que *expressir* també existeix en català, tot i que només vol dir *expressar* (com el francès *exprimer*). És a dir, que els correctors automàtics no el subratllen i als humans (ehem, allò que dèiem de l'hora i la pressa), tampoc els crida l'atenció. Saber això, ¿no és un goig inexpressible?

2. Medir dos metres. Les alarmes també fallen com una escopeta de fira quan algú "medeix dos metres" o quan envien satèl·lits per fer "medicions". I mira que és fàcil dir que "fa dos metres" (precisament per això acaba resultant pobre), però també tenim *mesurar*, i quan només volem dir *prendre mides*, *amidar*.

3. Posar de relleu. Em sembla que ja és una cosa que només sabem els del gremi: en català, posem les coses *en relleu*, no *de relieve*. Tornem a voler coincidir amb els francesos (*mettre en relief*), malgrat que la realitat ens estira cap a l'altra banda.

4. Per si fos poc. Una traducció literal més. Una invasió subtil en tota regla. Insistirem amb els fantàsticament vàlids i genuïns *per acabar-ho d'adobar* o *per si no fos prou*. Aquest tampoc serà l'any de la desaparició de *prou* (ni *gaire*).

5. Pintat al terra. Constato, amb estupor, que per a molts ja no és un error d'aquells que fan sortir els ulls d'òrbita. Em sembla increïble que estiguem perdent la intuïció en casos com aquest. Mentre a uns quants ens continuï semblant la traducció literal del castellà que és, valdrà la pena continuar pintant a terra.

6. De braços creuats. *Creuar* és d'aquells verbs que arrasen. Per exemple, cada cop som menys els que *travessem* carrers. Podem discutir si hem de fer cas de la normativa i, en el sentit recte, *encreuar* els braços o senzillament *creuar-los*. Però, ep, el que és intolerable és ens quedem de braços plegats quan perdem girs idiomàtics.

7. Apretar un botó. No podia faltar en aquesta tria. Crec que només els maldats de llengua sabem que *apretar* no està acceptat (i tenim *prémer*, *pitjar*...). Però, com deia un lector, millor *apretar* que *donar*, que és el que es comença a sentir: “Li donem al botó” i llestos. Com que tot és mal que mata, coincideixo amb ell i millor un castellanisme històric que la majoria ja no perceben com a tal que un de recent, oi?

És una tria com una altra, però, això sí, totes les faltes estan sospitosament relacionades amb la pressió del castellà. Quina casualitat!

9 Gambalatxo

Teresa Tort @teresa_tort

Agafada al vol, 16/01/2018

<https://blocs.mesvilaweb.cat/tort/?p=269838>

Un poble petit és un grapat de gent sense secrets. Als pobles petits, les tradicions constitueixen les parets mestres de la comunitat, encara que molts envans s'han anat tombant en terra.

Al meu poble hi ha set-cents habitants i set bars. Toquem a 100 habitants per bar. No hi ha botigues amb aparadors vistosos, ni sales de teatre, ni clubs d'aficionats a l'Scrabble. Per tant, la gent es troba dreta en petit comitè davant de la barra o en més companyia al voltant d'una taula en un local sempre obert al públic. I les converses ajuden a omplir moltes hores. Allí ningú sap què és la comunicació. Per tant, si et disposes a entrar en un d'aquests llocs, saps que hauràs d'interaccionar amb el proïsme.

En l'última visita al poble, vaig anar a mitjan matí a prendre un tallat i a fullejar l'*Ara* al cafè que el rep de fa poc. Mentre llegia asseguda en un alt tamboret un article interessant d'un sociòleg que feia una anàlisi sobre els processos de canvi per les noves migracions, se'm va asseure al costat una dona una mica més gran amb qui tenim vincles secundaris diversos però amb la qual no havia

parlat mai directament. La lectura se'm va fer llarga. Vaig fer un esprint per enllestir-la ràpid i vaig aixecar de seguida la vista del paper de diari.

—Com va? L'altre dia vaig veure ta neta —li vaig dir—. No sabia que ja fos tan gran.

I, partir d'aquí, vam interaccionar durant una bona estona sobre les relacions familiars i la trajectòria recent de son fill, fins que va arribar una amiga i vam reestructurar els torns de paraula i ens vam endinsar en un altre tema de conversa.

Em pregunto què hauria passat si no hagués deixat de llegir i no hagués encetat un acte de parla amb la meua veïna ocasional. I la resposta és doble: la incomoditat hauria anat adquirint presència, cosa que m'hauria acabat impossibilitant la comprensió de qualsevol text, en primer lloc. I, a més, m'hauria perdut la recol·lecta d'una paraula molt singular que feia temps que no se'm creuava pel camí.

—Ara estic tranquil·la —em va explicar, ella—. Sé que mon fill està bé allà on viu. Tan ***gambalatxo*** que havia sigut!

Aquesta paraula sola va funcionar com un enllaç en línia; com un hipertext que em va conduir mentalment als episodis difosos per transmissió oral sobre les aventures diverses interpretades per un actualment pare novençà d'una xiqueta d'encara no un any. Això m'encanta del poble. La sensació constant d'haver llegit tots el mateix relat; de conèixer els protagonistes de capítols antics que no s'esborren mai de la memòria; d'entendre sempre entre línies el que es diu sense dir-ho explícitament. Aquesta és la part divertida de no tindre secrets.

En tot cas, per entendre del tot què significa *gambalatxo*, en necessitareu algunes pistes. No el trobareu a l'[Optimot](#), ni tan sols al [DNY](#). És una paraula particular del tortosí, segons el [DCVB](#), que serveix per a referir-se a una “persona de vida desarreglada o de mala conducta”. Segons Massip,¹ tindria el sentit de “perdut, de mala conducta, que surt molt”. En fi, aquesta paraula no és una bona carta de presentació, però dita en boca d'una mare sona d'una manera menys pejorativa.

Un dia qualsevol prens un tallat i constates de nou que viure oberts al que passa ens reporta descobertes constants; que la comoditat es guanya camuflant-nos en l'entorn i que el dialecte tortosí és una pedrera sense fi.

¹ Vegeu “[El lèxic tortosí: història i present](#)”. Tesi de doctorat de M. Àngels Massip, dirigida per Joan Veny. 1991.

10 Humor del sentit

Pau Vidal @pauetvidal

VilaWeb, 28/01/2018

<https://www.vilaweb.cat/noticies/humor-del-sentit-mail-obert-opinio-pau-vidal/>

A Jordi Galves el Citat, perquè no li escapcin la ploma

Podria ser que la sobredosi d'heteropatriarcalisme filològic que ens espera a partir del 21 de febrer, arrencada de l'[Any Fabra](#), tingui a veure amb un dels fenòmens més sobresortints de l'any en matèria de divulgació lingüística. Ni que sigui per contrast. Em refereixo a l'esclat de les [Barbaríssimes](#), un compte que té la virtut (rara) de conjugar rigor amb bon humor. Només cal veure el nom, una genialitat autoparòdica. Parteixen del mateix precepte que aquestes [antecessores](#) ('El que ens fa vibrar és caçar disbarats, barrabassades, bajanades i altres barbaritats i bertranades'), però van més enllà de la mera correcció simpàtica, per endinsar-se en el territori de la col·loquialitat i el joc de paraules. El joc i el foc, que diria Carles-Màrius Riba de Serra. Si la Bíblia del segle XXI prescriu que 'pels seus followers els coneixereu', el llistat de seguidors de les Barbaríssimes és tota una garantia: la flor i nata de la lingüística recreativa del país. Dignes continuadores de la [revolució dels somriures](#) filològica.

D'assessories lingüístiques en xarxa (ara em limitaré a Twitter), n'hi ha a cabassos. Són majoria les que divulguen la norma, amb noms més o menys recurrents com ara [L'apunt lingüístic](#), [Materiadellengua](#) o [Sensfalta](#). Incloent-hi la sectorial valenciana: [Valencià](#), [Valenciàdesoca](#) o, tal com sona, [Pruebasdevalenciano](#). Pocs atenyen, això sí, els vuit mil seguidors d'[Elcatalàcomcal](#) o el setze mil del supervendes [Aixocomesdiu](#).

Ja no són tants els que es dediquen als àmbits d'especialitat. Per exemple, el de la llengua col·loquial, un camp de mines on s'enfonya valerosament [Comhodoriria](#). Als antípodes de l'oralitat d'avui hi trobem els del català-que-ja-no-es-parla, de vegades [tan ambiciosos](#) que poder aclapararien fins el mateix Espriu: 'El nostre objectiu és recuperar totes aquelles paraules que es deien en el passat i han caigut en desús.' Totes?

Desbordant la normativa per la dreta, hi ha els esbroncaires, també anomenats mesfabristesquefabra. Per sort, atès el to que gasten, menys nombrosos. Encara que no sempre és fàcil de discernir (l'anonimat, que és norma en el sector, hi ajuda) si es tracta d'un compte creat a tal fi o és una croada personal. Jo em

deleixo per [Madaix](#), veritable martell d'heretges, un home (un ocell?; un avió?, un robot?) capaç de detectar castellanismes fins en el silenci i conspiracions anticatalanes àdhuc en l'Any Fabra. Exactament al contrari del que fa en [Quixot](#), de l'escola Bilbeny, molt recomanable perquè desllasta consciències: de quantes presumptes castellanades no n'ha desemmascarat l'origen català! Això, què voleu que us digui, descongessiona molt.

Els que també ajuden a desdramatitzar la cosa són els *gamberros* (o brètols, segons l'[Optimot](#), veu de l'autoritat i un dels grans creadors d'opinió en la matèria. Per cert, un joc molt refinat, només apte per a ments malaltes de debò (però vaja, si esteu llegint això és probable que ho sigueu una mica), consisteix a cercar als TL personals dels treballadors i dores d'aquest servei mots i expressions que només poden fer servir fora d'horaris de feina. Jo en un hi acabo de llegir '*fricada*', per exemple. Una vàlvula d'escapament?). Burxetes, deia, com el [Putucorrector](#) o, més mordaç, l'[Esdesir](#) (assot de l'[altra autoritat](#), la dels mitjans orals), la característica comuna dels quals és la mala llet, en el més noble sentit del sintagma.

Completa el panorama l'assessor més cibernètic de tots, un autòmat capaç de fingir ànima humana o viceversa: humà a l'hora de [batejar-se](#), robòtic quan activa l'aplicació automàtica de detectar faltes (que és la que em va tocar [a mi](#)).

Com que el clatellot me'l vaig endur per seguir el joc a les Barbaristes, els ho pago amb la cirereta final. Valentès, tan aviat retreuen una preposició a la Plataforma per la Llengua com un neologisme absurd a un diari digital ("forces i cosses de seguretat de l'Estat". Preciós). Però sempre fugint del mestretisme, sempre picant l'ullet al lector, que segurament és la millor manera d'ensenyar llengua. Correctives i creatives. Ara l'última dèria que els ha agafat són els contrapets, un joc de gran tradició a França: *Une femme folle à la messe c'est pas une femme molle à la fesse*: 'Al final ahir no vam sucra tomàquets de comprar' o 'Avui toca llençar els rentols'. Un divertiment per a paladars refinats. I una visió de la llengua amb humor del sentit.